

ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเกาหลีเหนือ ในทศวรรษ 1990 : ความตกต่ำและการฟื้นตัว¹ Sino-North Korean Relations in the 1990s: Decline and Recovery

สิทธิพา เครือรัฐติกา / Sithhiphon Kruarattikan

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งพิจารณาการดำรงอยู่ของสนธิสัญญาพันธมิตรทางทหารระหว่างจีนกับเกาหลีเหนือในทศวรรษแรกของยุคหลังสงครามเย็น โดยนำเอาแนวคิดของ Stephen M. Walt เรื่องปัจจัยของการคงอยู่และการล่มสลายของพันธมิตรมาแสดงให้เห็นว่า พันธมิตรดังกล่าวดำรงอยู่ได้เนื่องจากความเป็นปึกแผ่นทางอุดมการณ์ (ideological solidarity) กล่าวคือ บทบาทด้านการทหารของสหรัฐอเมริกาในเอเชียตะวันออกเฉียงและวิกฤตการณ์โคโซโวในปลายทศวรรษ 1990 ทำให้ทั้งสองฝ่ายเห็นคุณค่าของการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างกันเพื่อต่อต้านลัทธิครองความเป็นใหญ่ (hegemonism) ของสหรัฐอเมริกา แต่การกระชับความสัมพันธ์ดังกล่าวก็เกิดขึ้นภายใต้การเปลี่ยนแปลงแนวคิดด้านความมั่นคงของจีนจากแบบสงครามเย็นมาเป็นแนวคิดความมั่นคงแบบใหม่ (New Security Concept) หรือกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่าเหตุผลพื้นฐานดั้งเดิมของการเป็นพันธมิตรที่ก่อตัวขึ้นในยุคสงครามเย็นได้สิ้นสุดลงไปแล้ว

คำสำคัญ: จีน เกาหลีเหนือ ความมั่นคง ยุคหลังสงครามเย็น

Abstract

The article explores the enduring Sino-North Korean Alliance Treaty in the first decade of the post-Cold War era by using Stephen M. Walt's ideas on factors leading to endurance and collapse of alliance. It argues that the enduring alliance between the two countries in the 1990s was the result of ideological solidarity, that is, the role of the

¹ บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเกาหลีเหนือหลังสิ้นสุดสงครามเย็น (ค.ศ. 1989-2011)” โดยได้รับเงินทุนสนับสนุนจากกองทุนวิจัยวิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีงบประมาณ 2557

American in East Asia and the Kosovo crisis in the late 1990s led to the recovery of relations between the two countries against US hegemony. However, Sino-North Korean relations warmed amid China's changing security outlook from the Cold War mentality to the so-called "New Security Concept." In other words, the original rationale of the Sino-North Korean alliance during the Cold War has evaporated.

Keywords: China, North Korea, security, post-Cold War era

บทนำ

สาธารณรัฐประชาชนจีนกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนเกาหลี หรือที่ต่อไปนี้จะเรียกว่า “จีน” และ “เกาหลีเหนือ” ตามลำดับ ถือเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่ติดต่อกันทางภูมิศาสตร์ โดยมีพรมแดนทางบกติดต่อกันยาว 1,416 กิโลเมตร รวมทั้งยังใกล้ชิดกันทางการเมืองอีกด้วย กล่าวคือ เกาหลีเหนือเป็นประเทศในค่ายสังคมนิยมลำดับที่ 5 ที่ประกาศรับรองรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม ค.ศ. 1949 และในช่วงสงครามเกาหลี (ค.ศ. 1950-1953) เหมาเจ๋อตง (Mao Zedong) ประธานพรรคคอมมิวนิสต์จีนตัดสินใจส่งทหารอาสาสมัครจำนวนประมาณ 1,350,000 คนไปช่วยเกาหลีเหนือขับไล่กองทัพสหประชาชาติที่นำโดยสหรัฐอเมริกาให้ถอยร่นลงไปได้เส้นขนานที่ 38 ได้สำเร็จ และยังคงช่วยฟื้นฟูบูรณะเกาหลีเหนือหลังสงครามอีกด้วย หรือเท่ากับว่าจีนมีส่วนทำให้เกาหลีเหนือภายใต้การปกครองของคิมอิลซุง (Kim Il Sung) อยู่รอดมาได้ในต้นยุคสงครามเย็น ความเป็นพันธมิตรทางการทหารปรากฏให้เห็นชัดเจนเมื่อสองประเทศลงนามในสนธิสัญญามิตรภาพ ความร่วมมือ และความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (The Treaty of Friendship, Co-operation and Mutual Assistance) เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม ค.ศ. 1961 ซึ่งระบุว่าจีนต้องปกป้องเกาหลีเหนือ หากเกาหลีเหนือถูกโจมตีทางทหารจากประเทศที่สาม

ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเกาหลีเหนือเริ่มเข้าสู่จุดเปลี่ยนแปลงในทศวรรษ 1970 เมื่อจีนหันไปสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสหรัฐอเมริกาเพื่อต่อต้านอิทธิพลของสหภาพโซเวียต อีกทั้งจีนในยุคของเติ้งเสี่ยวผิง (Deng Xiaoping) ยังประกาศนโยบายปฏิรูปและเปิดประเทศ ซึ่งเท่ากับยอมรับกลไกตลาดและการมี

ปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับประเทศโลกทูนิยมอันหมายรวมถึงประเทศที่เป็นคู่อริของเกาหลีเหนืออย่างเกาหลีใต้ ทั้งหมดนี้แตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับเกาหลีเหนือซึ่งยังคงยึดมั่นในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง หรือที่เรียกว่าปรัชญาจูเช (Juche) และดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เผชิญหน้ากับเกาหลีใต้และสหรัฐอเมริกา และเมื่อถึง ค.ศ. 1989 ที่มีการปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียต จีนก็ไม่ได้มีความจำเป็นที่จะต้องแข่งขันกับสหภาพโซเวียตเพื่อสร้างอิทธิพลในเกาหลีเหนืออีกต่อไป ปัจจัยดังกล่าวประกอบกับการสิ้นสุดของสงครามเย็นใน ค.ศ. 1989 การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสหภาพโซเวียตกับเกาหลีใต้ใน ค.ศ. 1990 และการที่สองเกาหลีเข้าเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติพร้อมกันใน ค.ศ. 1991 ทำให้ในที่สุดจีนได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับเกาหลีใต้อย่างเป็นทางการใน ค.ศ. 1992

การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างจีนกับเกาหลีใต้ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเกาหลีเหนือตกต่ำลงอย่างชัดเจน ดังปรากฏในบันทึกความทรงจำของเฉียนฉีเชิน (Qian Qichen) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของจีน ผู้ซึ่งได้รับการต้อนรับอย่างเย็นชาจากเกาหลีเหนือในระหว่างเยือนกรุงเปียงยางเมื่อ ค.ศ. 1992 (เฉียนฉีเชิน, 2549: 226-228) และเป็นที่น่าสังเกตว่าในช่วงหลังการเยือนเกาหลีเหนือของหยางชางคุน (Yang Shangkun) ประธานาธิบดีของจีนในปีนั้น ก็ไม่มีการเดินทางเยือนกันและกันของผู้นำระดับเลขาธิการพรรค ประธานาธิบดี ประธานรัฐสภา และนายกรัฐมนตรีของทั้งสองประเทศเลย ในช่วง ค.ศ. 1993-1998 (ดูตารางที่ 1) ทั้งนี้เจียงเจ๋อหมิน (Jiang Zemin) ประธานาธิบดีของจีนเปิดเผยกับคิมแดจุง (Kim Dae Jung) ประธานาธิบดีของเกาหลีใต้ซึ่งเดินทางเยือนกรุงปักกิ่งเมื่อเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1998 ว่าคิมจองอิล (Kim Jong Il) ผู้นำสูงสุดของเกาหลีเหนือปฏิเสธคำขอของเขาที่จะไปเยือนกรุงเปียงยาง และแม้กระทั่งทูตจีนประจำกรุงเปียงยางก็ไม่เคยได้เข้าพบผู้นำสูงสุดของเกาหลีเหนือ (Lim Dong-won, 2012: 192)

อย่างไรก็ตาม จีนยังคงรักษาไว้ซึ่งสนธิสัญญาพันธมิตรที่ทำกับเกาหลีเหนือตั้งแต่ ค.ศ. 1961 และเมื่อถึงปลายทศวรรษ 1990 ทั้งสองฝ่ายได้หันมากระชับความ

สัมพันธ์กันอีกครั้งหนึ่ง ดูได้จากการเดินทางเยือนกันและกันของผู้ในระดับสูงอีกครั้งตั้งแต่ ค.ศ. 1999 (ดูตารางที่ 1) การดำรงอยู่ของพันธมิตรและการกลับมากระชับความสัมพันธ์กันเมื่อสิ้นทศวรรษ 1990 จึงเป็นเรื่องน่าพิจารณาเป็นอย่างยิ่ง

ตารางที่ 1 การเดินทางเยือนกันระหว่างผู้นำของจีนกับเกาหลีเหนือระดับเลขาธิการพรรค ประธานาธิบดี ประธานรัฐสภา และนายกรัฐมนตรี ช่วง ค.ศ. 1989-2001

ค.ศ.	ฝ่ายจีน	ฝ่ายเกาหลีเหนือ
1989	จ้าวจื่อหยาง เลขาธิการพรรค	คิมอิลซุง เลขาธิการพรรคและประธานาธิบดี
1990	เจียงเจ๋อหมิน เลขาธิการพรรค	คิมอิลซุง เลขาธิการพรรคและประธานาธิบดี ยอนเฮียงมุก นายกรัฐมนตรี
1991	หลี่เผิง นายกรัฐมนตรี	คิมอิลซุง เลขาธิการพรรคและประธานาธิบดี
1992	หยางซ่างคุน ประธานาธิบดี	-
1993	-	-
1994	-	-
1995	-	-
1996	-	-
1997	-	-
1998	-	-
1999	-	คิมยงนัม ประธานสมัชชาประชาชนสูงสุด ฮงซงนัม นายกรัฐมนตรี
2000	-	คิมจองอิล เลขาธิการพรรค
2001	เจียงเจ๋อหมิน เลขาธิการพรรค และประธานาธิบดี	คิมจองอิล เลขาธิการพรรค

ที่มาของข้อมูล: เว็บไซต์สถานทูตจีนประจำกรุงเปียงยาง <http://kp.chineseembassy.org/chn/>,
ค้นเมื่อ 14 กันยายน 2013

แนวคิดเรื่องการดำรงอยู่ของพันธมิตร

Stephen M. Walt (1997) ให้คำอธิบายเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้การเป็นพันธมิตรระหว่างประเทศยังดำรงอยู่ได้ทั้งๆ ที่เงื่อนไขหรือปัจจัยที่ก่อให้เกิดพันธมิตรดังกล่าวสิ้นสุดลงไปแล้ว โดยเสนอว่าการดำรงอยู่ของพันธมิตรอาจเป็นผลมาจากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งดังต่อไปนี้

(1) ผู้นำที่ครอบงำ (hegemonic leadership) หมายถึง การที่ผู้นำมีบารมีสูง และใช้แรงจูงใจทางวัตถุเพื่อรักษาพันธมิตร หรืออาจใช้การข่มขู่ว่าจะลงโทษประเทศที่ถอนตัวออกจากการเป็นพันธมิตร

(2) การรักษาภาพลักษณ์อันน่าเชื่อถือ (preserving credibility) หมายถึง การที่ประเทศหนึ่งต้องการรักษาความเป็นพันธมิตรกับอีกประเทศหนึ่งเอาไว้เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ประเทศพันธมิตรอื่นๆ ว่าจะไม่ถูกทอดทิ้ง

(3) การตอบสนองต่อความต้องการทางการเมืองภายในประเทศและชนชั้นนำ (domestic politics and elite manipulation) หมายถึง การที่กลุ่มผลประโยชน์หรือชนชั้นนำบางกลุ่มเรียกร้องหรือกดดันให้รักษาพันธมิตรเอาไว้เพื่อผลประโยชน์ของกลุ่ม โดยอ้างว่าเป็นผลประโยชน์ของส่วนรวม

(4) ความเป็นสถาบัน (institutionalisation) หมายถึง การที่พันธมิตรดังกล่าวมีโครงสร้างองค์กรอย่างเป็นทางการ มีการประสานงานกันในหลายด้าน รวมทั้งมีกฎระเบียบที่นำไปสู่การตัดสินใจร่วมกันของสมาชิก

(5) ความเป็นปึกแผ่นทางอุดมการณ์ (ideological solidarity) หมายถึง การที่พันธมิตรดังกล่าวมีค่านิยมทางการเมืองร่วมกัน แม้ว่าต่างฝ่ายต่างมองว่าตนเองเป็นองคาพยพทางการเมืองที่เป็นอิสระจากกัน แต่ก็สนับสนุนซึ่งกันและกัน เพราะเชื่อว่าค่านิยมที่ตนเองยึดมั่นอยู่นั้นเป็นสิ่งดีงามในตัวเอง (intrinsic good)

(6) การมีอัตลักษณ์และชุมชนความมั่นคงร่วมกัน (shared identities and security communities) หมายถึง การที่สมาชิกในพันธมิตรตระหนักว่าผลประโยชน์ของประเทศของตนนั้นผูกอยู่กับการเมืองที่ใหญ่กว่า และมองว่าตนเองไม่อาจดำรงอยู่ได้หากแยกตัวออกจากพันธมิตร

บทความนี้นำเอาแนวคิดข้างต้นมาแสดงให้เห็นว่า แม้ในทศวรรษ 1990 จะมีเหตุการณ์ที่กระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเกาหลีเหนือ ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนผู้นำของเกาหลีเหนือจากคิมอิลซุงสู่คิมจองอิล การถอนตัวของเกาหลีเหนือออกจากคณะกรรมการสิทธิการสงบศึกทางทหาร ความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการระหว่างเกาหลีเหนือกับไต้หวัน และการลี้ภัยของฮวางจางย็อบ (Hwang Jang Yop) ผู้นำระดับสูงของเกาหลีเหนือเข้าไปในจีน แต่จีนยังคงรักษาความเป็นพันธมิตรกับเกาหลีเหนือเอาไว้ได้เนื่องจากยังคงมีความเป็นปึกแผ่นทางอุดมการณ์ (ideological solidarity) กล่าวคือ บทบาทด้านการทหารของสหรัฐอเมริกาในเอเชียตะวันออกเฉียงและวิกฤตการณ์โคโซโวในปลายทศวรรษ 1990 ทำให้ทั้งสองฝ่ายเห็นคุณค่าของการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างกันเพื่อต่อต้านลัทธิครองความเป็นใหญ่ (hegemonism) ของสหรัฐอเมริกา อย่างไรก็ตาม การกระชับความสัมพันธ์ดังกล่าวเกิดขึ้นภายใต้การเปลี่ยนแปลงแนวคิดด้านความมั่นคงของจีนจากแบบสงครามเย็นมาเป็นแนวคิดความมั่นคงแบบใหม่ (New Security Concept)

ปัจจัยที่นำไปสู่ความตกต่ำในความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเกาหลีเหนือ หลังการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างจีนกับเกาหลีใต้ ใน ค.ศ. 1992

1. การเปลี่ยนผู้นำของเกาหลีเหนือจากคิมอิลซุงสู่คิมจองอิล

การถึงแก่อสัญกรรมของคิมอิลซุงในวันที่ 8 กรกฎาคม ค.ศ. 1994 ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเกาหลีเหนือเป็นอย่างมาก เพราะนับจากทศวรรษ 1950 เป็นต้นมา เขามีบทบาทสำคัญในความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศ เขาเดินทางเยือนจีนอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการรวมทั้งสิ้นไม่ต่ำกว่า 30 ครั้งจนมีความสนิทสนมกับบรรดาผู้นำของจีน คิมอิลซุงเรียกตั้งเสี่ยวผิงว่า “พี่ชาย” รวมทั้งสอนให้คิมจองอิลผู้เป็นบุตรชายเรียกตั้งเสี่ยวผิงว่า “ลุง” (Yang, 1998: 270) และหลังจากนิโคไล เซาเชสกุ (Nicholae Ceaucescu) เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์และประธานาธิบดีแห่งโรมาเนียหมดอำนาจและถูกสังหารไปเมื่อ

ค.ศ. 1989 คิมอิลซุงก็เป็นสหಾಯสนิทชาวต่างชาติในโลกสังคมนิยมคนเดียวที่เหลืออยู่ของเติ้งเสี่ยวผิง ทั้งนี้จีนรับทราบมาเป็นเวลาเกือบสองทศวรรษก่อนหน้านั้นแล้วว่าคิมจองอิลจะเป็นผู้สืบทอดอำนาจ เพราะคิมอิลซุงเคยบอกให้เหมาเจ๋อตงทราบเรื่องนี้ระหว่างเยือนกรุงปักกิ่งเมื่อ ค.ศ. 1975 ซึ่งเหมาเจ๋อตงไม่เห็นด้วยโดยระบุว่าไม่ควรมีการสืบทอดอำนาจทางสายโลหิตในโลกสังคมนิยม และการทำเช่นนี้ขัดกับหลักการของลัทธิคอมมิวนิสต์ (You Ji, 2001: 389) แต่คิมอิลซุงยังคงเดินหน้าตามแผนการของตนต่อไป โดยในการประชุมสมัชชาพรรคกรรมกรเกาหลีครั้งที่ 6 เมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. 1980 คิมจองอิลในวัย 38 ปีได้รับเลือกให้เป็นกรรมการกรมการเมืองลำดับที่ 4 และเมื่อถึง ค.ศ. 1982 ก็ได้รับการยกย่องเป็น “วีรบุรุษแห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนเกาหลี” อีกทั้งยังออกหนังสือ *ว่าด้วยความคิดจูเช* (On the Juche Idea) ซึ่งเท่ากับเป็นการประกาศว่าตนเป็นตัวแทนทางความคิดของบิดา

การสร้างลัทธิบูชาบุคคล (cult of personality) ให้กับคิมอิลซุงและคิมจองอิลตรงข้ามอย่างสิ้นเชิงกับความคิดของเติ้งเสี่ยวผิงผู้ซึ่งตระหนักถึงภัยอันใหญ่หลวงที่เคยเกิดขึ้นจากลัทธิดังกล่าวในจีนยุคปฏิวัติวัฒนธรรมมาแล้ว แต่เติ้งเสี่ยวผิงมิได้คัดค้านเรื่องนี้อย่างเปิดเผย ทั้งนี้เป็นเพราะเขาเคยวางหลักการไว้เมื่อ ค.ศ. 1980 ว่าประเทศสังคมนิยมทั้งหลายมีสิทธิที่จะปรับลัทธิมากซ์-เลนินให้เข้ากับลักษณะเฉพาะของแต่ละประเทศ และจีนจะไม่เป็นผู้ตัดสินความถูกต้องของลัทธิสังคมนิยมในประเทศอื่นๆ (Deng Xiaoping, 1984: 300-301) อีกทั้งในขณะนั้นจีนยังคงมีความขัดแย้งกับสหภาพโซเวียต ซึ่งหากจีนสร้างความไม่พอใจให้กับคิมอิลซุงเกี่ยวกับเรื่องทายาททางการเมือง เกาหลีเหนืออาจหันไปพึ่งพาสหภาพโซเวียตมากยิ่งขึ้น จีนจึงต้องปล่อยให้เรื่องนี้เป็นเรื่องที่แล้วไปแล้ว (fait accompli) และต้อนรับการเยือนของคิมจองอิลในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1983 อย่างยิ่งใหญ่โดยมีผู้นำระดับสูงอย่างเติ้งเสี่ยวผิง หูเย่าบัง (Hu Yaobang) หลี่เซียนเหนียน (Li Xiannian) และจ้าวจื่อหยาง (Zhao Ziyang) ออกมาต้อนรับ ซึ่งที่จริงแล้วจีนรับรองสถานะทายาททางการเมืองของเขาอย่างไม่เต็มใจมากนัก

ขณะเดียวกัน คิมจองอิลเองก็มีทัศนะทางลบกับจีน เขาเคยใช้ชีวิตอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของจีนเพียงช่วงสั้น ๆ ระหว่างสงครามเกาหลีในต้นทศวรรษ 1950 ต่างจากบิดาของเขาที่ได้รับการศึกษาและอาศัยอยู่ในจีนเป็นระยะเวลานานจนพูดภาษาจีนได้ และแม้ว่าเขาจะได้รับการรับรองสถานะทายาททางการเมืองจากจีนมาตั้งแต่ ค.ศ. 1983 แต่การเยือนกรุงปักกิ่งในปีนั้นก็ได้ทำให้เขากับผู้นำของจีนมีความสนิทสนมกันเหมือนอย่างคิมอิลซุง เป็นที่น่าสังเกตด้วยว่า คิมจองอิลมิได้เดินทางเยือนจีนอีกเลยจนกระทั่ง ค.ศ. 2000 นอกจากนี้ เขายังมองนโยบายปฏิรูปและเปิดประเทศของเติ้งเสี่ยวผิงในทางลบ และเกาหลีเหนือในยุคของเขาที่ยึดมั่นในปรัชญาจูเซออย่างไม่เปลี่ยนแปลง ดังที่เขาเขียนบทความเรื่อง “ลัทธิสังคมนิยมเป็นวิทยาศาสตร์ (Socialism is a Science)” ลงในหนังสือพิมพ์ *ข่าวกรรมกร* (Rodong Sinmun) ซึ่งเป็นนกระบอกเสียงของพรรคกรรมกรเกาหลี เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน ค.ศ. 1994 ความตอนหนึ่งว่า

ในสังคมแบบสังคมนิยมนั้น การเปลี่ยนแปลงมนุษยหรือการปลุกปั้นทางอุดมการณ์เป็นเรื่องที่ต้องมาก่อนและสำคัญยิ่งกว่าการสร้างเงื่อนไขทางวัตถุและทางเศรษฐกิจให้แก่ลัทธิสังคมนิยม เราจะขับเคลื่อนพลังแห่งการปฏิวัติและสร้างลัทธิสังคมนิยมให้สำเร็จได้ก็ต่อเมื่อเราให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงมนุษยเสียก่อน ถ้าหากการปลุกปั้นทางอุดมการณ์ในหมู่มวลชนกลายเป็นเรื่องรองและไม่มีการทำงานเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับพลังขับเคลื่อนการปฏิวัติ แต่กลับให้ความสำคัญกับเงื่อนไขทางวัตถุและทางเศรษฐกิจที่เป็นวัตถุวิสัยโดยมุ่งไปที่การสร้างสรรคทางเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว การสร้างลัทธิสังคมนิยมในภาพรวมจะเป็นไปอย่างไม่ถูกต้องและการสร้างสรรคทางเศรษฐกิจจะประสบกับความชะงักงัน การทำเช่นนี้ปรากฏให้เห็นในบางประเทศที่เคยสร้างลัทธิสังคมนิยมมาก่อน ผู้ที่เป็นกบฏต่อลัทธิสังคมนิยมเหล่านี้ได้ดำเนินการ “ปฏิรูป” และกระทำการแบบปฏิปักษ์ปฏิวัติ ซึ่งเท่ากับทำลายระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมไปในตัว (Kim Jong Il, 1994)

2. การถอนตัวของเกาหลีเหนือออกจากคณะกรรมการสิทธิการสงบศึกทางทหาร

ประเด็นนี้สืบเนื่องมาจากข้อตกลงสงบศึกในสงครามเกาหลีเมื่อ ค.ศ. 1953 ที่กำหนดให้ตั้งคณะกรรมการขึ้น 2 ชุด ได้แก่ (1) คณะกรรมการสิทธิการสงบศึกทางทหาร (Military Armistice Commission-MAC) ประกอบไปด้วยผู้แทนจากจีน เกาหลีเหนือ และสหประชาชาติ และ (2) คณะกรรมการอำนาจการของชาติที่เป็นกลาง (Neutral Nations Supervisory Commission-NNSC) ประกอบไปด้วยผู้แทนจากประเทศโลกสังคมนิยมอย่างเชโกสโลวะเกียและโปแลนด์ กับผู้แทนจากประเทศโลกเสรีที่เป็นกลางอย่างสวีเดนและสวิตเซอร์แลนด์ ซึ่งคณะกรรมการเหล่านี้ทำหน้าที่ดูแลให้ทุกฝ่ายปฏิบัติตามข้อตกลงสงบศึก แต่เมื่อเข้าสู่ทศวรรษ 1990 การสิ้นสุดของสงครามเย็นและการล่มสลายของโลกสังคมนิยมทำให้เกาหลีเหนือซึ่งไม่มั่นใจว่าข้อตกลงดังกล่าวจะเป็นหลักประกันความมั่นคงได้อีกต่อไปนั้นจึงได้เรียกร้องทำข้อตกลงสันติภาพโดยตรงกับสหรัฐอเมริกา โดยใน ค.ศ. 1993 เกาหลีเหนือขับไล่ผู้แทนจากสาธารณรัฐเช็กออกจากคณะกรรมการอำนาจการของชาติที่เป็นกลางโดยอ้างว่าไม่มีประเทศเชโกสโลวะเกียอีกต่อไปแล้วหลังการแยกออกเป็นสาธารณรัฐเช็กและสาธารณรัฐสโลวาเกียในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1992 โดยเกาหลีเหนือไม่ยอมรับว่าสาธารณรัฐเช็กเป็นรัฐผู้สืบทอด (successor state) ต่อจากเชโกสโลวะเกีย ต่อมาในวันที่ 28 เมษายน ค.ศ. 1994 เกาหลีเหนือถอนผู้แทนของตนออกจากคณะกรรมการสิทธิการสงบศึกทางทหารเช่นกัน รวมทั้งร้องขอให้จีนถอนตัวด้วย ทำให้ในวันที่ 2 กันยายนของปีนั้น ถึงเจียเสวียน (Tang Jiaxuan) รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศของจีนประกาศว่าการถอนตัวของเกาหลีเหนือทำให้คณะกรรมการสิทธิการสงบศึกทางทหารไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้อีกต่อไป จีนจึงตัดสินใจถอนตัวออกจากคณะกรรมการดังกล่าวและเห็นด้วยกับเกาหลีเหนือที่จะให้มีการเจรจาทำข้อตกลงสันติภาพบนคาบสมุทรเกาหลี (The New York Times, 1994)

อย่างไรก็ตาม เกาหลีเหนือมีจุดยืนที่แตกต่างจากจีนในการทำข้อตกลงสันติภาพ กล่าวคือ ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1995 เกาหลีเหนือเสนอขอเจรจาสันติภาพแบบทวิภาคีกับสหรัฐอเมริกา ซึ่งจีนคัดค้านโดยระบุว่าข้อเสนอของ

เกาหลีเหนือนั้น “เป็นไปได้ไม่ได้ ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง และไม่มีเหตุผล” เนื่องจากขาดการมีส่วนร่วมของเกาหลีใต้ (Korea Herald, 1995, อ้างถึงใน Lee, 1998 : 204) (อีกทั้งยังเป็นการกีดกันจีนออกจากการตัดสินใจที่จะมีผลต่อคาบสมุทรเกาหลีซึ่งเป็นผลประโยชน์ด้านความมั่นคงของจีน-ผู้วิจัย) ซึ่งจุดยืนของจีนสอดคล้องกับจุดยืนของสหรัฐอเมริกา ดังนั้นเมื่อประธานาธิบดีบิล คลินตัน (Bill Clinton) และประธานาธิบดีคิมยุงซัม (Kim Young Sam) ของเกาหลีใต้ได้ประชุมสุดยอดกันในเดือนเมษายน ค.ศ. 1996 และเสนอให้มีการประชุมจตุรภาคี (Four-Party Talks) ระหว่างสหรัฐอเมริกา เกาหลีใต้ เกาหลีเหนือ และจีนเพื่อทำข้อตกลงสันติภาพบนคาบสมุทรเกาหลี จีนก็แสดงความเห็นชอบจนนำไปสู่การจัดประชุมครั้งแรก ณ นครเจนีวาเมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 1997 ซึ่งถึงเจียเสวียนได้เข้าร่วม แต่ไม่มีความคืบหน้ามากนักเนื่องจากเกาหลีเหนือเรียกร้องให้สหรัฐอเมริกาถอนทหารออกไปจากเกาหลีใต้อีกก่อนการทำข้อตกลงสันติภาพ ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่สหรัฐอเมริกาไม่อาจยอมได้

ต่อมาในวันที่ 31 สิงหาคม ค.ศ. 1998 เกาหลีเหนือทำลายสหรัฐอเมริกาด้วยการทดลองยิงขีปนาวุธแทโปดอง 1 (Taepodong I) ข้ามหมู่เกาะญี่ปุ่นไปตกในมหาสมุทรแปซิฟิก ซึ่งเกาหลีเหนือมีได้แจ้งให้จีนทราบล่วงหน้า จีนจึงขอให้เกาหลีเหนือชี้แจงเรื่องนี้ด้วยเกรงว่าการทดลองดังกล่าวจะกลายเป็นข้ออ้างของสหรัฐอเมริกาในการพัฒนาโครงการป้องกันขีปนาวุธยุทธบริเวณนอกประเทศ (Theatre Missile Defence-TMD) แต่เกาหลีเหนือตอบจีนกลับไปว่าตนมีสิทธิในการพัฒนาโครงการของตนเองโดยปราศจากการแทรกแซงจากภายนอก (เอนก วงศ์เพิ่มเสถียร, 2542: 216)

3. ความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการระหว่างเกาหลีเหนือกับไต้หวัน

แม้ว่าการที่จีนสนับสนุนให้เกาหลีเหนือและเกาหลีใต้เข้าเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติพร้อมกัน ใน ค.ศ. 1991 และสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับเกาหลีใต้ใน ค.ศ. 1992 นั้นจะเป็นไปเพื่อสนองผลประโยชน์ของจีนในยุคปฏิรูปและเปิดประเทศก็ตาม แต่การตัดสินใจดังกล่าวซึ่งสะท้อนนโยบายสองเกาหลีของจีนนั้นทำให้จีนกังวลว่าจะเพิ่มน้ำหนักให้กับข้ออ้างของไต้หวันในการมีสองจีน

(Two Chinas) ดังนั้นในเอกสาร *สมุดปกขาวว่าด้วยปัญหาไต้หวันและการรวมชาติของจีน* ที่ทางการจีนเผยแพร่เมื่อ ค.ศ. 1993 จึงได้อธิบายว่ากรณีของไต้หวันแตกต่างไปจากเกาหลี กล่าวคือ

ควรกล่าวไว้ ณ ที่นี้ว่าปัญหาไต้หวันเป็นเรื่องภายในของจีนอย่างแท้จริงและไม่อาจเทียบได้กับกรณีของเยอรมนีและเกาหลีอันเป็นผลจากข้อตกลงระหว่างประเทศเมื่อสิ้นสงครามโลกครั้งที่ 2 ดังนั้นจึงไม่ควรนำปัญหาไต้หวันไปวางไว้ในระนาบเดียวกับสถานการณ์ในเยอรมนีและเกาหลี รัฐบาลจีนคัดค้านตลอดมาที่จะนำสูตรของเยอรมนีหรือเกาหลีมาใช้กับไต้หวัน ปัญหาไต้หวันควรได้รับการแก้ไขโดยการเจรจาแบบทวิภาคีภายใต้กรอบจีนเดียว (Taiwan Affairs Office and Information Office of the State Council, 1993)

นโยบายสองเกาหลีของจีนส่งผลกระทบต่อทั้งเกาหลีเหนือและไต้หวัน กล่าวคือ เกาหลีเหนือได้สูญเสียพันธมิตรอย่างจีนที่เคยให้การอุปถัมภ์แก่ตนมาเป็นเวลากว่า 4 ทศวรรษ ขณะที่ไต้หวันต้องจำยอมยุติความสัมพันธ์ทางการทูตกับเกาหลีใต้ซึ่งเป็นฐานที่มั่นทางการทูตแห่งสุดท้ายของไต้หวันในทวีปเอเชีย จึงเป็นเหตุให้เกาหลีเหนือกับไต้หวันหันมาร่วมมือกันมากขึ้นเพื่อสร้างอำนาจต่อรองกับจีน โดยหลังจากที่จีนสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับเกาหลีใต้ได้เพียง 3 วัน ไต้หวันก็ส่งเจ้าหน้าที่เดินทางผ่านฮ่องกงและกรุงปักกิ่งเพื่อติดต่อกับเกาหลีเหนือ และนำไปสู่การพบปะกันระหว่างผู้แทนของทั้ง 2 ฝ่าย ณ ประเทศสิงคโปร์จนมีการตั้งศูนย์ประสานงานระหว่างกัน ณ กรุงเปียงยางและกรุงไทเปในปีนั้น ต่อมาในวันที่ 28 กรกฎาคม ค.ศ. 1993 เรือสินค้าของเกาหลีเหนือเข้าเทียบท่าบนเกาะไต้หวันเป็นครั้งแรก (เฟิ่งหวงรายสัปดาห์, 2553) และในต้น ค.ศ. 1995 ขณะที่เกาหลีใต้กับไต้หวันกำลังแข่งขันกันเสนอตัวเป็นเจ้าภาพกีฬาเอเชียนเกมส์ ค.ศ. 2002 อยู่ นั้น เกาหลีเหนือได้สนับสนุนเมืองเกาสุง (Kaohsiung) ของไต้หวัน ซึ่งเท่ากับทำลายจีนที่สนับสนุนเมืองปูซาน (Busan) ของเกาหลีใต้ (Lee, 1998: 198)

การก่อตัวของความสัมพันธ์ระหว่างเกาหลีเหนือกับไต้หวันเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบไต้หวันกำลังเสื่อมลง อันเป็นผลจากกระบวนการเป็นประชาธิปไตยของไต้หวันและ “การทูตวันหยุด (vacation diplomacy)” ของประธานาธิบดีหลี่เต็งฮุย (Lee Teng-hui) ที่ต้องการขยายพื้นที่ทางการทูตของไต้หวันในเวทีโลกจนทำให้จีนต้องข้อมรบเพื่อข่มขู่ระหว่างที่เขาคาดความเสี่ยงเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีสมัยที่ 2 เมื่อ ค.ศ. 1996 และแล้วประเด็นเกี่ยวกับไต้หวันก็ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเกาหลีเหนือก็เกิดขึ้นในวันที่ 11 มกราคม ค.ศ. 1997 เมื่อเกาหลีเหนือลงนามในข้อตกลงกับบริษัทไทไต้หวัน (Taipower) ซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจของไต้หวันอันมีใจความว่า เกาหลีเหนืออนุญาตให้ไต้หวันนำกากนิวเคลียร์จำนวน 60,000 บาร์เรลมาทิ้งในเกาหลีเหนือได้โดยเสียเงินให้แก่เกาหลีเหนือบาร์เรลละ 1,135 เหรียญสหรัฐ (The New York Times, 1997) เส้นกั้วฟาง (Shen Guofang) โฆษกกระทรวงการต่างประเทศของจีนได้ออกแถลงการณ์ว่าการกระทำของไต้หวันเป็นการแบ่งแยกไต้หวันออกจากจีนและเป็นการจงใจทำลายความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเกาหลีเหนือ (China News Digest, 1997; Asiaweek, 1997) ซึ่งเท่ากับจีนตำหนิเกาหลีเหนือในทางอ้อม

4. การลี้ภัยของฮวางจางย็อบเข้าไปในจีน

ฮวางจางย็อบเป็นผู้มีระดับสูงของเกาหลีเหนือโดยดำรงตำแหน่งประธานสมัชชาประชาชนสูงสุดช่วง ค.ศ. 1972-1983 และนับจาก ค.ศ. 1993 เป็นต้นมาเขาเป็นเลขานุการพรรคกรรมกรเกาหลีที่ดูแลด้านการต่างประเทศ และประธานคณะกรรมการต่างประเทศของสมัชชาประชาชนสูงสุด เขามีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ปรัชญาจucheของคิมอิลซุงในต่างประเทศ ดังที่ใน ค.ศ. 1988 เขาได้เป็นประธานสถาบันวิจัยอุดมการณ์จuche (Juche Ideology Research Institute) และใน ค.ศ. 1995 เป็นผู้อำนวยการมูลนิธิอุดมการณ์จucheนานาชาติ (International Juche Ideology Foundation) แต่หลังจากคิมอิลซุงถึงแก่อสัญกรรมไปแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างฮวางจางย็อบกับผู้นำคนใหม่อย่างคิมจองอิลก็เป็นไปอย่างไม่ราบรื่น ฮวางจางย็อบมองว่าคิมจองอิลใช้ปรัชญาจucheเพื่อสร้างอำนาจต่อประชาชน ขณะเดียวกันคิมจองอิลสังเกตเห็นว่าฮวางจางย็อบมิได้สนับสนุนปรัชญาจucheอย่าง

แข่งขันเหมือนในอดีต จนคิมจองอิลถึงกับเคยบังคับให้ฮวางจางย็อบยอมรับความผิด ในข้อนี้เมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1996 ฮวางจางย็อบจึงเริ่มปรึกษากับคิมด็อกฮุง (Kim Dok Hong) คนสนิทของเขาเพื่อวางแผนหลบหนีจากเกาหลีเหนือ และโอกาสที่เหมาะสมมาถึงเมื่อทั้งคู่เดินทางไปร่วมงานสัมมนาปรัชญาจูเซ ณ กรุงโตเกียว ตั้งแต่วันที่ 7-9 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1997 และต้องมาแวะพัก ณ กรุงปักกิ่งก่อนเดินทางกลับประเทศ พวกเขาจึงใช้โอกาสนี้เข้าไปลี้ภัย ณ สถานทูตเกาหลีใต้ในกรุงปักกิ่งเมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ของปีนั้น

การลี้ภัยของฮวางจางย็อบผู้มีความสำคัญในการเผยแพร่ปรัชญาจูเซส่งผลกระทบต่อความชอบธรรมของพรรคกรรมกรเกาหลีเป็นอย่างมากยิ่ง เกาหลีเหนือจึงเรียกร้องให้จีนส่งตัวเขากลับประเทศโดยอ้างว่าเขาถูกเกาหลีใต้ลักพาตัว ดังรายงานของสำนักข่าวกลางเกาหลี (Korean Central News Agency-KCNA) ที่อ้างคำพูดของโฆษกกระทรวงการต่างประเทศของเกาหลีเหนือว่า

ถ้าฮวางจางย็อบอยู่ใน ‘สถานทูต’ เกาหลีใต้ในกรุงปักกิ่งจริง แสดงว่าเขา ถูกศัตรูลักพาตัวไป เรากำลังหาข้อมูลจากฝ่ายจีนผ่านช่องทางต่าง ๆ ถ้าเป็นที่กระจางชัดว่าเจ้าหน้าที่ของเกาหลีใต้ลักพาตัวเขาไปโดยอ้างว่าเป็นการขอ ‘ลี้ภัย’ เราจะถือว่านี่เป็นเรื่องร้ายแรงที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน และจะต้องดำเนินการตอบโต้ที่เหมาะสม เราหวังว่าฝ่ายจีนจะดำเนินการที่เหมาะสมในกรณีนี้ (Los Angeles Times, 1997)

ขณะเดียวกัน ประธานาธิบดีคิมยังซัมของเกาหลีใต้ได้เรียกจางติงเหยียน (Zhang Tingyan) ทูตจีนประจำกรุงโซลไปพบเพื่อเรียกร้องให้จีนรักษาความสัมพันธ์อันดีกับเกาหลีใต้เอาไว้ (Lee and Hsieh, 2001: 332) ข้อเรียกร้องดังกล่าวรวมทั้งภาพลักษณ์ทางลบของเกาหลีเหนือในสายตาของนานาชาติ ทำให้จีนไม่อาจทำตามข้อเรียกร้องของเกาหลีเหนือได้ อีกทั้งจีนยังส่งตำรวจเข้าไปรักษาความปลอดภัยรอบสถานทูตเกาหลีใต้เพื่อป้องกันมิให้เกาหลีเหนือส่งคนบุกเข้ามานำตัวฮวางจางย็อบกลับประเทศอีกด้วย ถึงเจียเสวีย่น รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศของจีนบอกกับชูชางจุน (Chu Chang Joon) ทูตเกาหลีเหนือ

ประจำกรุงปักกิ่งว่า เมื่อพิจารณาจากความรู้สึกของนานาชาติและความถูกต้องแล้ว จีนไม่อาจส่งตัวฮวางจางย็อบกลับไปให้เกาหลีเหนือได้ (Lee and Hsieh, 2001: 330) คำปฏิเสษของจีนทำให้ในวันที่ 17 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1997 กระทรวงการต่างประเทศของเกาหลีเหนือต้องออกแถลงการณ์ยินยอมให้ฮวางจางย็อบเดินทางไปยังเกาหลีใต้ และเกาหลีเหนือเองก็ไม่พอใจจีนในเรื่องนี้อยู่มาก เห็นได้จากเมื่อถึงสี่วันถึงแก่อสัญกรรมในอีก 2 วันต่อมา ทางเกาหลีเหนือไม่ได้ประกาศลดธงครึ่งเสา ต่างจากจีนที่เคยลดธงครึ่งเสาเพื่อไว้อาลัยคิมอิลซุงเมื่อ ค.ศ. 1994 (Zhu and Beauchamp-Mustafaga, 2012: 37-39) แต่ทางการจีนก็พยายามถนอมความรู้สึกและรักษาหน้าของเกาหลีเหนือด้วยการให้ฮวางจางย็อบเดินทางไปแวะพักที่ประเทศที่ 3 คือฟิลิปปินส์ ก่อนเดินทางไปยังกรุงโซลในที่สุด

สหรัฐอเมริกาในฐานะปัจจัยที่นำไปสู่การคงอยู่ของพันธมิตรทางทหารระหว่างจีนกับเกาหลีเหนือ

แม้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเกาหลีเหนือจะตกต่ำลงหลัง ค.ศ. 1992 และมีรายงานข่าวว่าหลี่เผิง (Li Peng) นายกรัฐมนตรีของจีนเคยให้สัมภาษณ์กับสื่อมวลชนเมื่อ ค.ศ. 1997 ว่า “เกาหลีเหนือไม่ใช่ทั้งพันธมิตรและศัตรูของจีน หากแต่เป็นเพียงประเทศเพื่อนบ้านประเทศหนึ่งเท่านั้น” (Pak Tu-sik, 1997: 2 อ้างถึงใน Oh & Hassig, 2000: 158) แต่จีนก็ได้บอกเลิกสนธิสัญญาพันธมิตรทางทหารที่ทำไว้กับเกาหลีเหนือตั้งแต่ ค.ศ. 1961 อีกทั้งยังกระชับความสัมพันธ์ระหว่างกันอีกครั้งในปลายทศวรรษ 1990 อันเป็นผลมาจากมุมมองของทั้งสองฝ่ายต่อบทบาทด้านการทหารของสหรัฐอเมริกาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงและในเวทีโลก

1. บทบาททางการทหารของสหรัฐอเมริกาในครั้งหลังของทศวรรษ 1990

เดิมในต้นทศวรรษ 1990 เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลงและสหภาพโซเวียตล่มสลาย ทางการจีนประเมินว่าโลกกำลังเข้าสู่การมีหลายขั้วอำนาจ (multipolarization) ที่สหรัฐอเมริกาจะมีอำนาจลดลงซึ่งเป็นผลดีกับจีน ดังสุนทรพจน์ของเจียงเจ๋อหมิน

ประธานาธิบดีและเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์จีนในการประชุมนักการทูตจีนเมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม ค.ศ. 1993 ความตอนหนึ่งว่า

สถานการณ์ระหว่างประเทศในปัจจุบันเป็นคุณต่อประเทศของเรามีแนวโน้มว่าโลกกำลังมุ่งไปสู่การมีหลายขั้วอำนาจและโครงสร้างใหม่ที่พลังต่างๆ แข่งขันกันและอยู่ร่วมกันนั้นจะปรากฏเป็นรูปเป็นร่างในที่สุด การปรากฏตัวของพลังที่หลากหลายหมายความว่า จะมีการแข่งขันและความขัดแย้งควบคู่ไปกับการประสานงานและความร่วมมือ และจะไม่มีประเทศใดสามารถทำลายหรือครอบงำประเทศอื่นๆ ได้ สถานการณ์เช่นนี้ทำให้ปัจจัยที่เป็นคุณต่อประเทศของเรานั้นเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่วนปัญหาว่าด้วยสงครามและสันติภาพนั้น คงไม่เกิดสงครามโลกครั้งใหม่อีกเป็นระยะเวลานานพอสมควร และเราคงไม่ถูกดึงให้เข้าไปพัวพันกับความขัดแย้งระดับท้องถิ่นที่ห่างไกลจากเรา (Jiang Zemin, 2010: 302)

อย่างไรก็ตาม ในปลายทศวรรษ 1990 จีนเริ่มกลับมากังวลเกี่ยวกับบทบาทด้านการทหารของสหรัฐอเมริกาในสมัยที่ 2 ของประธานาธิบดีบิล คลินตัน (ค.ศ. 1997-2001) เมื่อสหรัฐอเมริกากับญี่ปุ่นได้จัดทำแนวปฏิบัติด้านการป้องกันประเทศ (defense guidelines) ฉบับใหม่ใน ค.ศ. 1997 ที่เปิดช่องให้สหรัฐอเมริกาสามารถจัดการกับ “สถานการณ์ในพื้นที่ที่อยู่รายล้อมประเทศญี่ปุ่น (situations in areas surrounding Japan)” ซึ่งจุดประสงค์ที่แท้จริงของสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นคือการป้องกันภัยคุกคามจากเกาหลีเหนือ แต่จีนมองว่าสหรัฐอเมริกาต้องการสร้างความชอบธรรมในการเข้ามายู่เกี่ยวกับช่องแคบไต้หวันซึ่งเพิ่งเกิดวิกฤตการณ์ไปเมื่อ ค.ศ. 1995 และ ค.ศ. 1996 ขณะเดียวกันการทดลองยิงขีปนาวุธแทโปดอง 1 ของเกาหลีเหนือเมื่อเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1998 ทำให้สหรัฐอเมริกาหันมาพิจารณาเรื่องโครงการระบบป้องกันขีปนาวุธแห่งชาติ (National Missile Defence-NMD) และโครงการระบบป้องกันขีปนาวุธยุทธบริเวณนอกประเทศ (Theatre Missile Defence-TMD) อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งโฆษกกระทรวงการต่างประเทศของจีนได้ออกมาคัดค้านโครงการดังกล่าว (People's Daily, 2000)

นอกจากนี้ เหตุการณ์ที่ทำให้จีนกังวลเกี่ยวกับบทบาทด้านการทหารของสหรัฐอเมริกามากยิ่งขึ้นก็คือ สงครามโคโซโว (The Kosovo War) ซึ่งสหรัฐอเมริกา นำเรื่องที่ประธานาธิบดีสโลโบดัน มิโลเซวิช (Slobodan Milosevic) แห่งยูโกสลาเวีย ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวมุสลิมเชื้อสายอัลเบเนียนในแคว้นโคโซโวมาเป็นเหตุผลในการแทรกแซงเพื่อมนุษยธรรม (humanitarian intervention) สหรัฐอเมริกาในนามขององค์การสนธิสัญญาป้องกันแอตแลนติกเหนือ (North Atlantic Treaty Organization-NATO) เริ่มทิ้งระเบิดทางอากาศในยูโกสลาเวียเมื่อวันที่ 24 มีนาคม ค.ศ. 1999 และในวันที่ 7 พฤษภาคมของปีนั้นเองมีระเบิดตกลงไปยังสถานทูตจีนในกรุงเบลเกรด ส่งผลให้ชาวจีนเสียชีวิต 3 คน บาดเจ็บกว่า 20 คน สหรัฐอเมริกาอ้างว่านักบินที่ทิ้งระเบิดเข้าใจผิดว่าอาคารสถานทูตจีนเป็นสถานที่สำคัญทางทหารของยูโกสลาเวีย เฉียนฉีเซิน รองนายกรัฐมนตรีของจีนกล่าวไว้ในการบรรยาย ณ มหาวิทยาลัยปักกิ่งเมื่อเดือนมกราคม ค.ศ. 2000 ว่าปฏิบัติการดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของเป้าหมายที่จะสร้างโลกชั่วคราวที่รวมศูนย์อยู่ที่สหรัฐอเมริกา (เฉียนฉีเซิน, 2554 : 131-132) และใน *สมุดปกขาวว่าด้วยการป้องกันประเทศจีน ค.ศ. 2000* (The White Paper of China's National Defense in 2000) ก็ได้แสดงความกังวลเกี่ยวกับบทบาทของสหรัฐอเมริกาอย่างชัดเจน ดังความตอนหนึ่งว่า

ลัทธิครองความเป็นใหญ่และการเมืองแบบใช้อำนาจบังคับยังคงมีให้เห็น และก่อตัวเพิ่มขึ้นในพื้นที่ของการเมือง เศรษฐกิจ และความมั่นคงระหว่างประเทศ ประเทศใหญ่บางประเทศกำลังใช้ “ลัทธิการแทรกแซงแบบใหม่” “นโยบายเรือปืนแบบใหม่” และ “ลัทธิล่าอาณานิคมทางเศรษฐกิจแบบใหม่” ซึ่งทำลายอธิปไตย เอกราช และผลประโยชน์ด้านการพัฒนาของหลายประเทศอย่างร้ายแรง และยิ่งคุกคามสันติภาพและความมั่นคงของโลกอีกด้วย อำนาจและบทบาทขององค์การสหประชาชาติในการจัดการกับกิจการด้านความมั่นคงระดับระหว่างประเทศและระดับภูมิภาคกำลังถูกท้าทายอย่างหนัก บางประเทศชอบใช้กำลังหรือขู่ว่าจะใช้กำลัง อันเป็นการละเมิดกฎบัตรสหประชาชาติและหลักสากลอื่นๆ ที่เป็นที่ยอมรับในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยอ้างเรื่อง “ลัทธิมนุษยธรรม”

และ “สิทธิมนุษยชน” โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์การสนธิสัญญาป้องกันแอตแลนติกเหนือที่ใช้กำลังโจมตีสหพันธ์สาธารณรัฐยูโกสลาเวียโดยไม่ผ่านคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ อันก่อให้เกิดผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อสถานการณ์ระหว่างประเทศและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ พัฒนาการในทางลบยังเกิดขึ้นในด้านการควบคุมอาวุธและการลดกำลังรบอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งบางประเทศยังคงมุ่งหน้าพัฒนาระบบป้องกันขีปนาวุธแห่งชาติและระบบป้องกันขีปนาวุธยุทธบริเวณนอกประเทศ ซึ่งทำลายความพยายามของประชาคมระหว่างประเทศที่จะจำกัดการแพร่กระจายของอาวุธที่มีอานุภาพทำลายล้างสูงและส่งเสริมการลดกำลังรบ (Information Office of the State Council of the People's Republic of China, 2000)

การขยายบทบาทด้านการทหารของสหรัฐอเมริกาในปลายทศวรรษ 1990 ทำให้จีนมีความกังวลเกี่ยวกับความมั่นคงของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งมีพื้นที่ความขัดแย้งสำคัญที่อาจนำไปสู่การเผชิญหน้ากับสหรัฐอเมริกาอยู่ 2 จุด ได้แก่ ช่องแคบไต้หวันและคาบสมุทรเกาหลี จีนจึงสนใจที่จะกลับมากระชับความสัมพันธ์กับอดีตพันธมิตรอย่างเกาหลีเหนืออีกครั้งหนึ่ง

เกาหลีเหนือเองก็มีความกังวลใจเกี่ยวกับบทบาทด้านการทหารของสหรัฐอเมริกาเช่นกัน เพราะนอกจากแนวปฏิบัติด้านการป้องกันประเทศที่สหรัฐอเมริกาทำกับญี่ปุ่นตกลงกันใน ค.ศ. 1997 และโครงการระบบป้องกันขีปนาวุธยุทธบริเวณนอกประเทศพุ่งเป้ามาที่เกาหลีเหนือโดยตรงแล้ว สงครามโคโซโวก็ทำให้เกาหลีเหนือเกรงว่าสหรัฐอเมริกาอาจนำเรื่องการแทรกแซงเพื่อมนุษยธรรมมาเป็นข้ออ้างในการใช้กำลังรุกรานเกาหลีเหนือในอนาคต ดังนั้นเมื่อสหรัฐอเมริกาทิ้งระเบิดสถานทูตจีนประจำกรุงเบลเกรดในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1999 โฆษกกระทรวงการต่างประเทศของเกาหลีเหนือจึงออกแถลงการณ์ประณามสหรัฐอเมริกาว่าใช้กำลังย่ำยีทั้งประเทศใหญ่และประเทศเล็กโดยไม่แยแสต่อกฎหมายระหว่างประเทศและสามัญสำนึก (The People's Korea, 1999) อาจกล่าวได้ว่าเมื่อสิ้นทศวรรษ 1990

จีนและเกาหลีเหนือต่างมีจุดยืนร่วมกันในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบทบาทด้านการทหารของสหรัฐอเมริกา จุดร่วมดังกล่าวจึงกลายเป็นปัจจัยที่เอื้ออำนวยให้ทั้งสองฝ่ายหันมากระชับความสัมพันธ์กันอีกครั้ง

2. การกลับมากระชับความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเกาหลีเหนือเมื่อสิ้นทศวรรษ 1990

การกระชับความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเกาหลีเหนือเริ่มต้นในกลางเดือน พฤษภาคม ค.ศ. 1999 เมื่อคิมจองอิลเชิญว่านหย่งเสียง (Wan Yongxiang) เอกอัครราชทูตจีนประจำกรุงเปียงยางไปพบ และเป็นครั้งแรกที่เขาพบปะกับทูตจีนเป็นการเฉพาะหลังสืบทอดอำนาจต่อจากบิดามาเป็นเวลาเกือบ 5 ปี คิมจองอิลแสดงความชื่นชมต่อนโยบายเปิดประเทศและปฏิรูปเศรษฐกิจของจีนและเสนอให้มีการเยี่ยมเยือนระหว่างกันในหมู่ผู้นำระดับสูงอีกครั้ง (Oberdorfer and Carlin, 2014: 332) จนนำไปสู่การเยือนกรุงปักกิ่งของคิมยองนัม (Kim Yong Nam) ประธานสมัชชาประชาชนสูงสุด และฮงซงนัม (Hong Song Nam) นายกรัฐมนตรีในเดือนมิถุนายนของปีเดียวกัน ต่อมาในเดือนตุลาคมของปีนั้น ถึงเจียงเสวียน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของจีนเดินทางเยือนกรุงเปียงยางเพื่อร่วมงานฉลองในวาระครบ 50 ปีแห่งการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสองประเทศ

ความเคลื่อนไหวที่สำคัญเกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่งในวันที่ 3 มีนาคม ค.ศ. 2000 เมื่อคิมจองอิลเดินทางไปยังสถานทูตจีนในกรุงเปียงยางเพื่อพบกับว่านหย่งเสียงที่กำลังจะพ้นจากตำแหน่งและได้สนทนากันนานถึง 5 ชั่วโมง ซึ่งโดยปกติแล้วเขาจะไม่เดินทางไปเยือนสถานทูตต่างชาติในกรุงเปียงยาง คิมจองอิลใช้โอกาสนี้สื่อสารไปยังผู้นำของจีนว่าเขาพร้อมที่จะเดินทางไปเยือนกรุงปักกิ่ง (Oberdorfer and Carlin, 2014: 333) จนนำไปสู่การเยือนจีนเป็นครั้งแรกในรอบ 17 ปีของเขาระหว่างวันที่ 29-31 พฤษภาคมของปีนั้น และถึงแม้ว่าการเยือนจีนในครั้งนี้จะไม่มี การออกแถลงการณ์ร่วมกันระหว่างเจียงเจ๋อหมินกับคิมจองอิล แต่เจียงหยงฮว่า (Cheng Yonghua) นักการทูตจีนประจำประเทศญี่ปุ่นเปิดเผยว่า จีนกับเกาหลีเหนือต่างมีจุดยืนร่วมกันในการคัดค้านระบบป้องกันขีปนาวุธแห่งชาติและระบบป้องกันขีปนาวุธยุทธบริเวณนอกประเทศของสหรัฐอเมริกา (The People's Korea, 2000)

การเยือนกรุงปักกิ่งของคิมจองอิลในครั้งนั้นเป็นโอกาสที่ผู้นำของจีนได้ทำความรู้จักผู้นำของเกาหลีเหนือมากยิ่งขึ้น ดังที่จูรงจี (Zhu Rongji) นายกรัฐมนตรีของจีนให้สัมภาษณ์กับนักข่าวต่างประเทศเมื่อวันที่ 21 กันยายนของปีนั้น ความตอนหนึ่งว่า การพบปะกันครั้งล่าสุดระหว่างคณะผู้นำของจีนกับคิมจองอิลได้ผลน่าพอใจมาก ... ข้าพเจ้าได้สนทนากับคิมจองอิลเป็นเวลาค่อนข้างนานซึ่งช่วยให้ข้าพเจ้าเข้าใจเขามากขึ้น ข้าพเจ้าพบว่าเขาเป็นคนเปิดเผยและจริงจัง มีสติปัญญาเฉียบแหลมและเปี่ยมไปด้วยความรู้ ... ข้าพเจ้ารู้สึกว่าเขาเป็นคนที่เปิดใจกว้าง มองการณ์ไกล ขณะเดียวกันก็พร้อมที่จะรับฟังความเห็นของผู้อื่น (Zhu Rongji, 2011 : 119)

ต่อมาในเดือนตุลาคม ค.ศ. 2000 จีนได้ส่งพลเอกฉือฮ่าวเทียน (Chi Haotian) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเดินทางไปยังกรุงเปียงยางเพื่อร่วมเฉลิมฉลองในโอกาสครบรอบ 50 ปีของการเข้าร่วมสงครามเกาหลี ขณะที่คิมจองอิลเดินทางเยือนจีนอีกครั้งหนึ่งเป็นเวลา 6 วันในเดือนมกราคม ค.ศ. 2001 และในเดือนกรกฎาคมของปีนั้นซึ่งเป็นโอกาสครบรอบ 40 ปีของการลงนามในสนธิสัญญาพัชรมิตรระหว่างจีนกับเกาหลีเหนือ จีนส่งเจียงชุนหยุน (Jiang Chunyun) รองประธานสภาผู้แทนประชาชนเดินทางเยือนกรุงเปียงยางและได้พบปะกับคิมจองอิล ขณะที่เกาหลีเหนือส่งคิมยุนฮย็อก (Kim Yun Hyok) เลขาธิการสภาประชาชนสูงสุดเดินทางเยือนกรุงปักกิ่งเนื่องในโอกาสเดียวกัน และยังเป็นผู้นำสารสันของคิมจองอิลมาเพื่อแสดงความยินดีกับเจียงเจ่อหมินเนื่องในโอกาสครบรอบ 80 ปีแห่งการก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์จีนอีกด้วย (The People's Korea, 2001)

การเยือนเกาหลีเหนือของผู้นำระดับสูงสุดของจีนครั้งแรกในรอบ 11 ปีเกิดขึ้นเมื่อเจียงเจ่อหมิน ประธานาธิบดีและเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์จีนเดินทางเยือนกรุงเปียงยางในช่วงวันที่ 3-5 กันยายน ค.ศ. 2001 ซึ่งในครั้งนี่เจียงเจ่อหมินกล่าวกับคิมจองอิลว่าความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเกาหลีเหนือจะตั้งอยู่บนพื้นฐานของการ "สืบทอดประเพณี มุ่งสู่นาคต เป็นเพื่อนบ้านที่ดี กระชับความร่วมมือ" และยังคงกล่าวชื่นชมแนวทางการพัฒนาประเทศของคิมจองอิลว่าเหมาะสมแล้วกับ

“สภาวารณของประเทศ” ขณะที่คิมจองอิลยกย่องแนวคิดสามตัวแทน (Three Represents) ของเจียงเจ๋อหมินว่าเหมาะสมกับสภาวารณของประเทศจีนเช่นกัน (ประชาชนรายวัน, 2544)

3. แนวคิดเรื่องความมั่นคงแบบใหม่ (New Security Concept) และ หัยต่อความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเกาหลีเหนือ

อย่างไรก็ตาม การกระชับความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเกาหลีเหนือเมื่อสิ้นทศวรรษ 1990 มิได้นำไปสู่การกลับไปเป็นพันธมิตรทางทหารเพื่อต่อต้านประเทศที่สามแฉกเช่นในทศวรรษ 1960 อีกต่อไป เพราะเมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลง ประกอบกับการเดินทางเปิดประเทศและปฏิรูปเศรษฐกิจของจีน ทำให้จีนต้องการสภาวะแวดล้อมระหว่างประเทศที่มีสันติภาพและเสถียรภาพ จนนำไปสู่การที่จีนเสนอ “แนวคิดความมั่นคงแบบใหม่” บุคคลแรกที่นำเสนออย่างเป็นทางการคือ เจียนฉีเชิน รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของจีนซึ่งกล่าวสุนทรพจน์ในการประชุมอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (ASEAN Regional Forum-ARF) ณ เมืองซูบังจายา (Subang Jaya) ประเทศมาเลเซีย เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม ค.ศ. 1997 ความตอนหนึ่งว่า

ขณะที่มนุษยชาติกำลังเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 การสร้างสันติภาพและความมั่นคงอย่างยั่งยืนในภูมิภาคถือเป็นเรื่องที่คนจำนวนมากให้ความสนใจ สถานการณ์ระหว่างประเทศแบบใหม่ทำให้ต้องมีแนวคิดเรื่องความมั่นคงแบบใหม่ ความมั่นคงในปัจจุบันไม่ควรตั้งอยู่บนการเสริมสร้างกำลังทหารหรือพันธมิตรทางทหารอีกต่อไป หากแต่ควรตั้งอยู่บนความไว้วางใจและผลประโยชน์ร่วมกัน (People’s Republic of China at ASEAN Regional Forum (ARF), Subang Jaya, 1997)

ต่อมาในการประชุมว่าด้วยการลดกำลังรบ ณ นครเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ เมื่อวันที่ 26 มีนาคม ค.ศ. 1999 เจียงเจ๋อหมินได้กล่าวสุนทรพจน์อธิบายเนื้อหาของแนวคิดเรื่องความมั่นคงแบบใหม่ว่าประกอบไปด้วยความไว้วางใจ

เชื่อใจซึ่งกันและกัน (mutual trust) ผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน (mutual benefit) ความเท่าเทียมกัน (equality) และความร่วมมือ (cooperation) อีกทั้งแนวทางที่ถูกต้องในการระงับข้อพิพาทและรักษาสันติภาพนั้นต้องกระทำการผ่านการสนทนากการปรึกษาหารือ และการเจรจาต่อรองบนฐานของความเท่าเทียมกัน เขายังกล่าวอีกด้วยว่า ภัยจากอาวุธนิวเคลียร์ยังคงคุกคามความอยู่รอดของมนุษยชาติ ประชาคมระหว่างประเทศจึงต้องแสดงความพยายามอย่างไม่ลดละในการป้องกันการแพร่กระจายของอาวุธนิวเคลียร์และส่งเสริมการลดอาวุธนิวเคลียร์ หากไม่แล้วจะนำไปสู่การแข่งขันด้านอาวุธจนบั่นทอนความมั่นคงและเสถียรภาพระหว่างประเทศ (Jiang Zemin, 2012 : 306-309)

ด้วยเหตุนี้ จีนจึงให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งกับการเจรจาสันติภาพบนคาบสมุทรเกาหลี และเมื่อเกาหลีเหนือกับเกาหลีใต้จัดการประชุมสุดยอดผู้นำ ณ กรุงเปียงยางในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 2000 เจียงเจ๋อหมิงก็ได้ส่งสาส์นแสดงความยินดีไปยังผู้นำทั้งสองโดยระบุว่าการพบปะหารือดังกล่าวเป็นเรื่องที่สร้างสรรค์ เพราะช่วยรักษาสันติภาพและเสถียรภาพบนคาบสมุทรเกาหลีซึ่งเป็นสิ่งที่จีนสนับสนุนอย่างเต็มที่ตลอดมา (ประชาชนรายวัน, 2543) และเมื่อเกาหลีเหนือดำเนินนโยบายที่สุ่มเสี่ยงต่อสงคราม (brinkmanship) ด้วยการเดินหน้าพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์จนเผชิญหน้ากับสหรัฐอเมริกาอีกครั้งใน ค.ศ. 2002 จีนก็ได้นำแนวคิดเรื่องความมั่นคงแบบใหม่มาใช้โดยแสดงบทบาทเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมภูมิภาค (Six-Party Talks) เพื่อคลี่คลายปัญหาดังกล่าว โดยจีนเน้นย้ำจุดยืนของตนเองที่ว่าคาบสมุทรเกาหลีต้องปลอดจากอาวุธนิวเคลียร์ (denuclearization) จุดยืนที่แตกต่างกันระหว่างจีนกับเกาหลีเหนือในเรื่องอาวุธนิวเคลียร์เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่าความเป็นปึกแผ่นทางอุดมการณ์มิได้หลักประกันว่าทั้งสองฝ่ายจะมองผลประโยชน์ด้านความมั่นคงในยุคหลังสงครามเย็นในลักษณะเดียวกันเสมอไป

สรุป

แม้ว่ามีปัจจัยนานับประการที่ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเกาหลีเหนือซึ่งเคยเป็นพันธมิตรกันในยุคสงครามเย็นเป็นไปอย่างห่างเหินหลังการสถาปนา

ความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างจีนกับเกาหลีใต้ใน ค.ศ. 1992 แต่พันธมิตรดังกล่าวยังคงดำรงอยู่ได้เนื่องจากความเป็นปึกแผ่นทางอุดมการณ์ (ideological solidarity) กล่าวคือ บทบาทด้านการทหารของสหรัฐอเมริกาในเอเชียตะวันออกเฉียงและวิกฤตการณ์โคโซโวในปลายทศวรรษ 1990 ทำให้ทั้งสองฝ่ายเห็นคุณค่าของการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างกันเพื่อต่อต้านลัทธิครองความเป็นใหญ่ (hegemonism) แต่การกระชับความสัมพันธ์ดังกล่าวก็เกิดขึ้นภายใต้การเปลี่ยนแปลงแนวคิดด้านความมั่นคงของจีนจากแบบสงครามเย็นมาเป็นแนวคิดความมั่นคงแบบใหม่ (New Security Concept) ซึ่งเน้นความร่วมมือและการปรึกษาหารือเพื่อสร้างสันติภาพ หรือกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่าเหตุผลพื้นฐานดั้งเดิมของการเป็นพันธมิตรที่ก่อตัวขึ้นในยุคสงครามเย็นได้สิ้นสุดลงไปแล้ว

เอกสารอ้างอิง

- เจียนฉีเซิน. (2549). **บันทึกการทูตจีน 10 เรื่อง**. (อาทร พุ่งธรรมสาร, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: มติชน.
- เจียนฉีเซิน. (2554). **สถานการณ์โลกกับการทูตจีน**. (อาทร พุ่งธรรมสาร, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: มติชน.
- เอนก เพิ่มวงศ์เสนีย์. (2542). เกาหลีเหนือ. ใน วัชรินทร์ ยงศิริ, พรพิมล ตรีโชติ และ ชปา จิตต์ประทุม (บรรณาธิการ). **เอเชียรายปี 1999/2542**. (หน้า 209-218). กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Deng Xiaoping. (1984). **Selected Works of Deng Xiaoping, Volume II (1965-1982)**. Beijing: Foreign Languages Press.
- Jiang Zemin. (2010). **Selected Works of Jiang Zemin, Volume I**. Beijing: Foreign Languages Press.
- _____. (2012). **Selected Works of Jiang Zemin, Volume II**. Beijing: Foreign Languages Press.

- Lee, Chae-Jin. (1998). China and North Korea: An Uncertain Partnership. In Dae-Sook Suh and Chae-Jin Lee (Eds.). **North Korea after Kim Il Sung**. (pp. 193-210). Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers.
- Lee, Chae-Jin and Stephanie Hsieh. (2001). China's Two-Korea Policy at Trial: The Hwang Chang Yop Crisis. **Pacific Affairs**, **74** (Fall), 321-341.
- Lim Dong-won. (2012). **Peacemaker: Twenty Years of Inter-Korean Relations and the North Korean Nuclear Issue**. Stanford, CA: Walter H. Shorenstein Asia-Pacific Research Center.
- Oberdorfer, Don and Carlin, Robert. (2014). **The Two Koreas: A Contemporary History**. 3rd Edition. New York, NY: Basic Books.
- Oh, Kongdan and Raph C. Hassig. (2000). **North Korea through the Looking Glass**. Washington, D.C.: Brookings Institution Press.
- Walt, Stephen M. (1997). Why Alliances Endure or Collapse. **Survival** **39**(1), 156-179.
- Yang, Benjamin. (1998). **Deng: A Political Biography**. Armonk, NY: M.E. Sharpe.
- You Ji. (2001). China and North Korea: a fragile relationship of strategic convenience. **Journal of Contemporary China** **10** (28), 387-398.
- Zhu Feng and Nathan Beauchamp-Mustafaga. (2012). Chinese Policy Toward North Korea in the Post-Kim Jong Il Era. **Korea Review** **11** (November), 29-54.
- Zhu Rongji. (2011). **Zhu Rongji Meets the Press**. Hong Kong: Oxford University Press.

บทความจากเว็บไซต์

ประชาชนรายวัน. (2543). ประธานาธิบดีเจียงเจ๋อหมินส่งสาส์นถึงเลขาธิการ
คิมจองอิลและประธานาธิบดีคิมแดจุงเพื่อแสดงความยินดีใน
ความสำเร็จของการประชุมสุดยอดผู้นำเกาหลีเหนือ-เกาหลีใต้. ค้นเมื่อ
21 ตุลาคม 2556, จาก <http://www.people.com.cn/GB/channel2/17/20000703/127169.html>.

_____. (2544). เลขาธิการเจียงเจ๋อหมินกับเลขาธิการคิมจองอิล
จัดการประชุมหารือกัน. ค้นเมื่อ 21 ตุลาคม 2013, จาก <http://www.people.com.cn/GB/shizheng/252/6241/6242/20010903/550887.html>.

เฟิ่งหวงรายสัปดาห์. (2553). ความล้มเหลวเกี่ยวกับข้อพิพาทเรื่องกากนิวเคลียร์
ระหว่างไต้หวันกับเกาหลีเหนือ. ค้นเมื่อ 9 กันยายน 2013, จาก <http://www.fhzk.cn/?article-383.html>.

Asiaweek. (1997). **Battle over Nuclear Waste**. Retrieved September 9, 2013,
from <http://edition.cnn.com/ASIANOW/asiaweek/97/0214/nat4.html>.

China News Digest. (1997). **Beijing Attacks Taiwan-N. Korea Deal on Nuclear Waste**. Retrieved September 9, 2013, from <http://www.cnd.org/CND-Global/CND-Global.97.1st/CND-Global.97-02-02.html>.

Information Office of the State Council of the People's Republic of China.
(2000). **The White Paper of China's National Defense in 2000**.
Retrieved April 12, 2014, from <http://www.china.org.cn/e-white/2000/index.htm>.

Kim Jong Il. (1994). **Socialism is a Science**. Rodong Sinmun. Retrieved
September 2, 2013, from <http://www.uk-songun.com>.

Los Angeles Times. (1997). **Top N. Korean Official Reportedly Defects**.
Retrieved September 9, 2013, from http://articles.latimes.com/1997-02-13/news/mn-28299_1_north-korean.

People's Republic of China at ASEAN Regional Forum (ARF), Subang Jaya. (1997). **Opening Statement By H.E. Mr. Qian Qichen, Vice Premier and Minister of Foreign Affairs.** Retrieved 26 May 2008, from <http://www.shaps.hawaii.edu/security/china/qian-arf-9707.html>.

People's Daily. (2000). **FM Spokesman on Sino-U.S. Strategic and Security Consultations.** Retrieved April 12, 2014, from <https://www.fas.org/news/china/2000/000224-prc-t5.htm>.

Taiwan Affairs Office and Information Office of the State Council. (1993). **The Taiwan Question and Reunification of China.** Retrieved September 10, 2013, from <http://www.china.org.cn/english/7953.htm>.

The New York Times. (1994). **China, Backing North Korea, Quits Armistice Commission China, Backing North Korea, Quits Armistice Commission.** Retrieved August 18, 2013, from <http://www.nytimes.com>.

_____. (1997). **North Korea Agrees to Take Taiwan Atom Waste for Cash.** Retrieved September 3, 2013, from <http://www.nytimes.com>.

The People's Korea. (1999). **DPRK on NATO's Bombardment of Chinese Embassy.** Retrieved April 21, 2013, from http://www1.korea-np.co.jp/pk/094th_issue/99051205.htm.

_____. (2000). **China Will Keep Helping Korean People: Interview with Cheng Yonghua, Minister-Counsellor at Chinese Embassy in Japan.** Retrieved April 21, 2013, from http://www1.korea-np.co.jp/pk/146th_issue/2000082304.htm.

_____. (2001). **DPRK, China Vow to Strengthen Relations Marking 40th Anniv. of Treaty of Friendship.** Retrieved April 21, 2013, from http://www1.korea-np.co.jp/pk/165th_issue/2001072504.htm.

